

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
С. Македонија

Воронешки државен универзитет
Русија

Университет имени Гоце Делчева,
г. Штип, С. Македония

Воронежский государственный университет
Россия

Goce Delcev University in Stip,
N. Macedonia

Voronezh State University
Russia

Петта меѓународна научна конференција

Пятая международная научная конференция

Fifth International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

8-9 октомври 2020 / 8-9 октябрия 2020 / 8-9 October 2020

Штип

Штип

Stip

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
С. Македонија
Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
С. Македонија
Goce Delcev University in Stip,
N. Macedonia

Воронешки државен универзитет
Русија
Воронежский государственный университет
Россия
Voronezh State University
Russia

Петта меѓународна научна конференција

Пятая международная научная конференция

Fifth International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЯ, КУЛЬТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ СБОРНИК СТАТЕЙ CONFERENCE PROCEEDINGS

8-9 октомври 2020 | 8-9 октябрия 2020 | 8-9 October 2020

Штип

Штип

Stip

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

ФИЛКО
FILKO

Јазично уредување

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)
Марјана Розенфелд (руски јазик)
Билјана Иванова (англиски јазик)
Снежана Кирова (англиски јазик)
Татјана Уланска (англиски јазик)

Техничко уредување

Костадин Голаков
Наташа Сараfoва
Ирина Аржанова
Кире Зафиров

Адреса на организацискиот комитет:

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А

Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронешки државен универзитет

Филолошки факултет

г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

316.7(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција филологија, култура и образование (5 ;
2020 ; Штип)

Зборник на трудови / Петта меѓународна научна конференција ФИЛКО
филологија, култура и образование, 8-9 октомври 2020, Штип = Сборник
статей / Пятая международная научная конференция ФИЛКО филология,
культура и образование, 8-9 октября 2020, Штип = Conference proceedings
/ Fifth International scientific conference FILKO philology, culture and
education, 8-9 October 2020, Stip. - Штип : Универзитет “Гоце Делчев”,
2021. - 465 стр. ; 21 см

Трудови на мак., рус. и англ. јазик. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-787-2

1. Напор. ств. насл.

а) Културологија -- Собири

COBISS.MK-ID 52932613

ОРГАНИЗАЦИСКИ КОМИТЕТ

Драгана Кузмановска, Филолошки факултет при УГД
Жана Грачева, Филолошки факултет при ВГУ
Весна Коцева, Филолошки факултет при УГД
Татјана А. Тернова, Филолошки факултет при ВГУ
Виолета Димова, Филолошки факултет при УГД
Генадиј Ф. Ковалов, Филолошки факултет при ВГУ
Костадин Голаков, Филолошки факултет при УГД
Лариса В. Рибачева, Филолошки факултет при ВГУ

МЕЃУНАРОДЕН ПРОГРАМСКИ КОМИТЕТ

Виолета Димова (Македонија)
Даниела Коцева (Македонија)
Драгана Кузмановска (Македонија)
Ева Ѓорѓиевска (Македонија)
Марија Кусевска (Македонија)
Силвана Симоска (Македонија)
Татјана Стојановска Иванова (Македонија)
Лариса В. Рибачева (Русија)
Софија Алемпиевиќ (Русија)
Татјана А. Тернова (Русија)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Белорусија)
Јулиа Дончева (Бугарија)
Билјана Мариќ (Босна и Херцеговина)
Душко Певуља (Босна и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германија)
Волфганг Моч (Германија)
Габриела Б. Клајн (Италија)
Михал Ванке (Полска)
Мајкл Рокланд (САД)
Даниела Костадиновиќ (Србија)
Селена Станковиќ (Србија)
Тамара Валчик-Булиќ (Србија)
Ахмед Ѓуншен (Турција)
Неџати Демир (Турција)
Шерифе Сехер Ерол Чалџшкан (Турција)
Карин Руке-Брутен (Франција)
Танван Тонтат (Франција)
Марија Рејес Ферер (Шпанија)
Технички секретар
Нагаша Сарафова
Јована Караниќиќ-Јосимовска
Ирина Аржанова
Главен и одговорен уредник
Драгана Кузмановска

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Драгана Кузмановска, Филологический факультет при УГД
Жанна Грачева, Филологический факультет при ВГУ
Весна Коцева, Филологический факультет при УГД
Татьяна А. Тернова, Филологический факультет при ВГУ
Виолета Димова, Филологический факультет при УГД
Геннадий Ф. Ковалев, Филологический факультет при ВГУ
Костадин Голаков, Филологический факультет при УГД
Лариса В. Рыбачева, Филологический факультет при ВГУ

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Виолета Димова (Македония)
Даниела Коцева (Македония)
Драгана Кузмановска (Македония)
Ева Ѓергиевска (Македония)
Мария Кусевска (Македония)
Силвана Симоска (Македония)
Татјана Стојановска-Иванова (Македония)
Лариса В. Рыбачева (Россия)
Софья Алемпиевич (Россия)
Татјана А. Тернова (Россия)
Татјана Атанасоска (Австрия)
Олег Н. Фенчук (Беларусь)
Юлиа Дончева (Болгария)
Биљана Марич (Босния и Херцеговина)
Душко Певуля (Босния и Херцеговина)
Вольф Ошлис (Германия)
Волфганг Моч (Германия)
Мария Рейес Феррер (Испания)
Габриелла Б. Клейн (Италия)
Ева Бартос (Польша)
Михал Ванке (Польша)
Майкл Рокланд (США)
Даниела Костадинович (Сербия)
Селена Станкович (Сербия)
Тамара Валчич-Булич (Сербия)
Ахмед Гюншен (Турция)
Неджати Демир (Турция)
Шерифе Сехер Эрол Чалышкан (Турция)
Карин Рукэ-Брутэн (Франция)
Танван Тонтат (Франция)
Ученый секретарь
Нагаша Сарафова
Йована Караникич-Йосимовска
Ирина Аржанова

Главный редактор

Драгана Кузмановска

Языковая редакция

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонский язык)

Марьяна Розенфельд (русский язык)

Бильяна Иванова (английский язык)

Снежана Кирова (английский язык)

Татьяна Уланска (английский язык)

Техническое редактирование

Костадин Голаков

Наташа Сарафова

Ирина Аржанова

Кире Зафиров

Адрес организационного комитета

Университет им. Гоце Делчева – Штип

Филологический факультет

ул. „Крсте Мисирков“ д. 10-А

Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронежский государственный университет

Филологический факультет

г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Россия

Э-почта: filko.conference@gmail.com

Веб-сайт: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

EDITORIAL STAFF

Dragana Kuzmanovska, Faculty of Philology, UGD
Zhana Gracheva, Faculty of Philology, VGU
Svetlana Jakimovska, Faculty of Philology, UGD
Tatyana A. Ternova, Faculty of Philology, VGU
Violeta Dimova, Faculty of Philology, UGD
Genadiy F. Kovalyov, Faculty of Philology, VGU
Kostadin Golakov, Faculty of Philology, UGD
Larisa V. Rybatcheva, Faculty of Philology, VGU

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Daniela Koceva (Macedonia)
Dragana Kuzmanovska (Macedonia)
Eva Gjorgjievska (Macedonia)
Marija Kusevska (Macedonia)
Silvana Simoska (Macedonia)
Tatjana Stojanovska-Ivanova (Macedonia)
Violeta Dimova (Macedonia)
Larisa V. Rybatcheva (Russia)
Sofya Alempijevic (Russia)
Tatyana A. Ternova (Russia)
Tatjana Atanasoska (Austria)
Oleg N. Fenchuk (Belarus)
Yulia Doncheva (Bulgaria)
Biljana Maric (Bosnia and Herzegovina)
Dushko Pevulja (Bosnia and Herzegovina)
Wolf Ochlies (Germany)
Wolfgang Motch (Germany)
Gabriella B. Klein (Italy)
Ewa Bartos (Poland)
Michal Wanke (Poland)
Danijela Kostadinovic (Serbia)
Selena Stankovic (Serbia)
Tamara Valchic-Bulic (Serbia)
Maria Reyes Ferrer (Spain)
Ahmed Gunshen (Turkey)
Necati Demir (Turkey)
Şerife Seher Erol Çalışkan
Karine Rouquet-Brutin (France)
That Thanh-Vân Ton (France)
Michael Rockland (USA)
Conference secretary
Natasha Sarafova
Jovana Karanikic-Josimovska
Irina Arzhanova
Editor in Chief
Dragana Kuzmanovska

Language editor

Danica Atanasovska-Gavrilova (Macedonian)
Maryana Rozenfeld (Russian)
Biljana Ivanova (English)
Snezana Kirova (English)
Tatjana Ulanska (English)

Technical editing

Kostadin Golakov
Natasha Sarafova
Irina Arzhanova
Kire Zafirov

Address of the Organizational Committee

Goce Delcev University - Stip

Faculty of Philology

Krste Misirkov St. 10-A

PO Box 201, Stip - 2000, Republic of Macedonia

Voronezh State University

Faculty of Philology

10 pl. Lenina, Voronezh, 394006, Russia

E-mail: filko.conference@gmail.com

Web-site: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

СОДРЖИНА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Suzana R. Bunčić - ANDRIĆ'S EARLY STORIES WITH ELEMENTS OF ALLEGORY AND SATIRE	13
2. Катерина Видова - ГЛАГОЛСКИОТ ПРИЛОГ ВО УЛОГА НА ПРИЛОШКА ОПРЕДЕЛБА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И НЕГОВИТЕ АНГЛИСКИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ	19
3. Ана Витанова - Рингачева - СОБИРАЧИТЕ НА МАКЕДОНСКОТО НАРОДНО ТВОРЕШТВО ОД ЦЕПЕНКОВ ДО ДЕНЕС (НА 100-ГОДИШНИНАТА ОД СМРТТА НА МАРКО ЦЕПЕНКОВ)	27
4. Бранка Гривчевска - МОДУЛАЦИЈАТА КАКО ПРЕВЕДУВАЧКА ПОСТАПКА ВО МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД НА РОМАНОТ „ПАЛОМАР“ ОД ИТАЛО КАЛВИНО	33
5. Сашка Грујовска-Миланова - ИНТЕГРАЦИЈА НА ГЕРМАНИЗМИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	43
6. Јованка Денкова - СОЦИЈАЛНИТЕ РАСКАЗИ НА АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ И БОРИС БОЈАЦИСКИ	49
7. Марија Ѓорѓиева Димова - ИНТЕРДИСКУРЗИВНИТЕ ДИЈАЛОЗИ НА ЛИРИКАТА.....	57
8. Ивана Ѓорѓиева, Александар Нацов - ГАСТРОНОМСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ИСТОЧНИОТ РЕГИОН НА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА.....	69
9. Биљана Иванова, Драгана Кузмановска, Снежана Кирова ПРЕДНОСТИ ПРИ УЗУЧУВАЊЕТО НА СТРАНСКИ ЈАЗИК ОД НАЈМАЛА ВОЗРАСТ	75
10. Билјана Ивановска, Марија Кусевска, Цвета Мартиновска Банде ЈАЗИЧЕН КОРПУС НА МАКЕДОНСКИТЕ ИЗУЧУВАЧИ ПО АНГЛИСКИ И ГЕРМАНСКИ КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ	79
11. Лела Ивановска - КРЕАТИВНОСТА ВО НАСТАВАТА ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК	87
12. Natka Jankova Alagjovska - INTERCULTURAL COMMUNICATION CONGITION OF ENGLISH LANGUAGE TEACHERS IN OUR COUNTRY AND ABROAD	95
13. Сашка Јовановска - УСВОЈУВАЊЕ ВТОР ЈАЗИК- ПЕДАГОШКА ГРАМАТИКА	105
14. Луси Караниколова-Чочоровска - „ПРОСВЕТИТЕЛСТВОТО ВО ЈУЖНОСЛОВЕНСКИТЕ ЛИТЕРАТУРИ“ (ПРЕГЛЕД)	113
15. Карначук Ирина Јурьевна - ПОРЯДОК СЛОВ И ИНВЕРСИЈА КАК СПОСОБИ ВЪРАЖЕНИЯ ЕКСПРЕССИВНОСТИ	119
16. Милена Касапоска-Чадловска - ГРАМАТИКАТА ВО УЧЕБНИЦИТЕ ПО ФРАНЦУСКИ ЈАЗИК ЗА СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ	123
17. Лидија Ковачева - ДЕМОНОЛОШКИТЕ ПРЕТСТАВИ КАЈ АСИРЦИТЕ И БАБИЛОНЦИТЕ	133
18. Славчо Ковилоски - ПРОТОТИПИ НА ЖЕНСКИ ЛИКОВИ ВО МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ И ФОЛКЛОРОТ ОД XIX ВЕК	141
19. Весна Кожинкова - РЕФЕРЕНЦИЈАЛНОСТА ВО РОМАНОТ „МЕМОАРИТЕ НА АЛБЕРТ АЛНШТАН“ ОД КИРЕ ИЛИЕВСКИ.....	149

20. Кристина Костова, Марија Крстева, Наталија Попзарјева, Крсте Илиев, Драган Донеv - ДРАМАТА ВО СРЕДЕН ВЕК КАКО ОСНОВА ЗА ОЗНАЧУВАЊЕ НА КУЛТУРНИОТ ИДЕНТИТЕТ ВО АНГЛИЈА	155
21. Мирјана Коцалева, Александра Стојанова, Билјана Златановска, Наташа Стојковиќ - ПРИМЕНА НА РАЗЛИЧНИ МЕТОДИ НА УЧЕЊЕ НА ИНФОРМАТИЧКИТЕ ПРЕДМЕТИ	163
22. Весна Коцева - ГЛАВНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА КОМУНИКАТИВНИОТ ПРИСТАП	169
23. Весна Коцева, Марија Тодорова - ОСНОВНИ НАЧЕЛА НА ПРИРОДНИОТ ПРИСТАП НА КРЕШЕН И ТЕРЕЛ	177
24. Даниела Коцева, Шукрије Барути, Снежана Мирасчиева - ЈАЗИКОТ И ГОВОРОТ ВО ФУНКЦИЈА НА ОПШТЕСТВЕНА И ИНДИВИДУАЛНА АДАПТАЦИЈА	183
25. Даниела Коцева, Снежана Мирасчиева - РЕФЛЕКСИЈАТА НА ОДДЕЛНИ ТЕЛЕВИЗИСКИ СОДРЖИНИ И ПОЈАВАТА НА НАСИЛСТВО КАЈ ДЕЦАТА	191
26. Драгана Кузмановска, Лидија Ристова, Биљана Иванова МОЌТА НА ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ ВО СВЕТОТ НА РЕКЛАМИТЕ	199
27. Marija Kusevska - WHERE DIRECTNESS AND INDIRECTNESS RESIDE	207
28. Лидија Лумпова - СООТНОШЕНИЕ ГОЛОСА АВТОРА И ГОЛОСОВ ГЕРОЕВ В ХУДОЖЕСТВЕННИХ СИСТЕМАХ ТОЛСТОГО И ДОСТОЕВСКОГО (НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА -ЭПОПЕИ Л.Н. ТОЛСТОГО «ВОЙНА И МИР», РОМАНОВ Ф.М. ДОСТОЕВСКОГО «ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ», «ИДИОТ», «БРАТЪЯ КАРАМАЗОВЫ»)	215
29. Ранко Младеноски - ХИПОТЕКСТОТ ВО ПОЕЗИЈАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ	223
30. К.А. Нагина - ТВОРЧЕСТВО Л.Н. ТОЛСТОГО В ПРОСТРАНСТВЕ СОВРЕМЕННОГО ФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ	233
31. Георгий Недюрмагомедов - ФОРМИРОВАНИЕ МЕТАПРЕДМЕТНЫХ УМЕНИЙ УЧАЩИХСЯ ОСНОВНОЙ ШКОЛЫ В ПРОЦЕССЕ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	241
32. Першина Татьяна Ивановна - ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ ПО ГЕОГРАФИИ	247
33. Мария Попова - РОЛЬ И ФУНКЦИИ МУЗЕЕВ В ФОРМИРОВАНИИ СОВРЕМЕННОГО ГУМАНИТАРИЯ	253
34. Vesna Prodanovska-Poposka - ACQUIRING PROPER PRONUNCIATION: AN OVERVIEW OF A SET OF EXERCISES FOR IMPROVING ENGLISH LONG /i:/ AND /u:/ VOWELS	259
35. Цветанка Ристова Магловска, Младен Мицевски ИСКУСТВЕНО УЧЕЊЕ КАКО АЛАТКА ЗА ИНСПИРИРАЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ВО УГОСТИТЕЛСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ	265
36. Петја Рогич, Драган Донеv - МИНАТИТЕ ВРЕМИЊА ВО БУГАРСКИОТ И МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД НА „ВУЈКО ВАЊА“ ОД АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ ВО ОДНОС НА МИНАТИТЕ ВРЕМИЊА ВО СРПСКИОТ ПРЕВОД	273

37. Наташа Сарафова - ВЛИЈАНИЕТО НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И КУЛТУРНИТЕ ПОЛИТИКИ ВРЗ ВИДЛИВОСТА НА НАЦИОНАЛНИТЕ КНИЖЕВНОСТИ (Пример : Норвешка книжевност)	281
38. Наташа Сарафова, Марица Тасевска - АСПЕКТИ НА КНИЖЕВНИТЕ ИНДУСТРИИ ВО НОРВЕШКА	291
39. Simona Serafimovska - STRUCTURE OF THE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS AT THE UNIVERSITIES IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA	297
40. Елена Владимировна Сидорова - ЛОГИЧЕСКИЕ ОШИБКИ В ПИСЬМЕННЫХ РАБОТАХ УЧАЩИХСЯ	305
41. Александра Стојанова, Мирјана Коцалева, Наташа Стојковиќ, Билјана Златановска - ПРИМЕНА НА VARK МОДЕЛОТ ВО ПРОЦЕСОТ НА УЧЕЊЕ	311
42. Анета Стојановска-Стефанова, Марија Магдинчева-Шопова - ПРЕДИЗВИЦИТЕ ОД ПОЛИТИЧКАТА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА ЗА ДРЖАВИТЕ	319
43. Aleksandra P. Taneska, Blagojka Zdravkovska-Adamova CREATING SYLLABUS AND DEVELOPING GRADING CRITERIA FOR MACEDONIAN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL PURPOSES AT SEEU ACCORDING TO NEEDS BASED ANALYSIS	327
44. Ольга Тихонова - И.В. ГЁТЕ КАК КИНОПЕРСОНАЖ: К ПРОБЛЕМЕ ДИАЛОГА ЛИТЕРАТУРЫ И КИНО	337
45. Марија Тодорова, Весна Продановска-Попоска - ГЛАСОВНИТЕ СИСТЕМИ НА ШПАНСКИОТ И НА АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК	345
46. Емилија Тодоровиќ - ОБРАЗОВАНИЕ И ПРАКТИКА: УЧЕЊЕ ПРЕКУ РАБОТА-НОВ КОНЦЕПТ ЗА ПРАКТИЧНА ОБУКА ВО ТЕХНИЧКОТО ОБРАЗОВАНИЕ	351
47. Elena Trajanovska, Maja Gjurovikj, Biljana Ivanova - STANDARDS-BASED EDUCATION IN ACHIEVING LANGUAGE INTEROPERABILITY	357
48. Nina S. Ćeklić - NARRATIVE-STYLISTIC FEATURES IN THE NOVEL LETTERS TO DANILO KIŠ BY FILIP GAJIĆ	365
49. Уљянова Марина Алексеевна - ГЕНДЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СЕМАНТИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЫ СЛОВА ВЗГЛЯД	373
50. Славица Урумова-Марковска - ПРОСВЕТИТЕЛСКИОТ ЛИК НА СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ ВО ПРЕДАНИЈАТА И ЛЕГЕНДИТЕ	383
51. С.Н. Филошкина, Ж.А. Борискина - АВТОР В ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ (НА МАТЕРИАЛЕ КНИГИ Г. ГРИНА “Getting to Know the General. The Story of an Involvement”, 1984.)	391
52. Наталија Хабарова - АНГЛИЙСКИЕ ЗАИМСТВОВАНИЯ В СРЕДСТВАХ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ	397
53. Ольга Швецова - ЯЗЫКОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ «ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОЭМЫ» А.С. МАКАРЕНКО	407
54. Васко Шутаров - КУЛТУРА И КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА ВО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА	415

ПРЕДИЗВИЦИТЕ ОД ПОЛИТИЧКАТА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА ЗА ДРЖАВИТЕ

Анета Стојановска-Стефанова¹, Марија Магдинчева-Шопова²

¹ Доцент, Универзитет “Гоце Делчев”-Штип,
Факултет за туризам и бизнис логистика,
E-mail адреса: aneta.stojanovska@ugd.edu.mk

² Вонреден професор, Универзитет “Гоце Делчев”-Штип,
Факултет за туризам и бизнис логистика,
E-mail адреса: marija.magdinceva@ugd.edu.mk

Апстракт

Глобализацијата е феномен кој условно кажано го нарушува суверенитетот на државите и ги надминува националните граници, преку примена на принципот на либерализација на економијата, ги брише националните граници на државите, врши елиминирање на национални ограничувања за трговска размена, истовремено тежнеејќи да создаде своја цивилизација која ќе ги воедначува културните особини на народите во различни држави во светот.

Во овој труд ќе се осврнеме на влијанието кое глобализацијата го остварува во меѓународната заедница, ќе го согледаме и вијанието врз белезите на државата како важни правни критериуми за дефинирање на државноста и за стекнување на статус признавање во меѓународното право и меѓународните односи, но и на улогата на глобализацијата во создавањето на глобална култура кај државите.

Клучни зборови: *меѓународни односи, политика, економија, глобална култура, дипломатија*

1. Вовед

Формите на меѓузависност помеѓу нациите ја поставуваат основата на која се базира денешната глобализација како феномен на современото со кој се соочени државите. Доколку ги анализираме факторите кои ја детерминираат глобализацијата, неминовно е да погледнеме низ нејзините развојни фази. Во рамките на меѓународните односи државите развивајќи ја својата соработка, пред сè економска, и во обид да се потврдат на меѓународната сцена биле склони да стапуваат во меѓународната економска интеграција и институционализација во лицето на Меѓународниот монетарен фонд и Светската банка. Теоретичарите кои ја анализираат глобализацијата и нејзината галопирачка природа во светски рамки, се обидуваат да постават прецизна дефиниција. Сепак за да се објасни поимот кој стана прогресивно доминантен во втората половина на XX век се поаѓа од англискиот термин „globe“ именка за која се смета дека води потекло од латинскиот збор „globus“ што означувало топчест приказ на планетата Земја. Денес глобализацијата како поим се употребува со цел да се опише промената која на државите и на светската економија им се случува како резултат на трговската

и културната размена. Глобализацијата се смета дека придонесува за поблизок контакт помеѓу различни делови на светот со можност за трговска и културна размена и креирање на т.н. глобална цивилизација во која се вкрстени државите и во чии рамки се индивидуите кои меѓусебно општат и вршат економски трансакции со државјани од други држави, на тој начин развивајќи пријателство помеѓу „граѓаните на светот“. Светската банка ја дефинира глобализацијата како слобода на индивидуите и компаниите да иницираат доброволни економски трансакции со државјани на други држави“. Државите се смета дека имаат големи придобивки од глобализацијата во рамките на слободна трговија која ја развиваат, но и дека им се случува ерозија на националниот суверенитет во економската сфера. Од една страна глобализацијата им овозможува на државите зголемена прекугранична размена на стоки, послободен меѓународен економски проток на услуги, но од друга страна негативните ефекти кои се појавуваат се сведуваат на скриената можност мултинационални корпорации – да употребат, легални и финансиски средства за да го заобиколат домашното законодавство и да воспостават контрола на трудот и услугите кај нееднакво развиените држави. Глобализацијата допринесе за ширење на капитализмот и за поголемо меѓународно движење на стоки, пари, информации и луѓе и развојот на технологијата. Клучни фактори во остварувањето на универзална конкуренција се ширење на знаењето на државно ниво преку едукација, обука и технолошки достигнувања. Но за жал, глобализацијата помеѓу државите не донесе и глобални правила што воедно ќе ги штитат земјите во развој, за таа цел треба да се работи на исправање на социјалните неправди и дилеми, а меѓународните економски институции да донесат мерки кои ќе им гарантираат еднакво право на глас на земјите во развој. Во однос на признавањата на државите во меѓународните односи, глобализацијата е феномен кој се простира на просторот на целата планета, па таа ги опфаќа и териториите на меѓународно признатите и добро етаблирани држави, но и државите во развој, кои се трудат да обезбедат меѓународно признавање. Денес, глобализацијата го нарушува суверенитетот на државите и ги надминува националните граници.

2. Влијанијата на политичката глобализација врз субјектите на меѓународното право

Глобализацијата има политичко, економско и културно влијание врз националната држава, што на крајот влијае и на идентитетот на народите, создавајќи т.н. категорија на «глобални граѓани». Глобализацијата, исто така, создава чувство на меѓузависност меѓу нациите, што може да создаде нерамнотежа на моќ меѓу народите со различни економски предности. Улогата на националната држава во глобалниот свет во голема мера е регулаторна како главен фактор во глобалната меѓузависност. Глобализацијата, исто така, има влијание врз автономноста на националната држава, особено врз економската, образовниот систем и политиките. Политичката глобализација се однесува на делот на политичката соработка што постои помеѓу различни земји. Создавањето и постоењето на Обединетите нации, според многу меѓународни теоретичари, претставува еден од класичните примери на политичка глобализација. Друг пример се политичките активности на невладините организации и социјалните движења, загрижени за различни теми како што се заштитата на животната средина.

Во рамките на овие перспективи, глобализацијата станува процес на преобликување на човечкиот живот преку глобализирање на одредени вредности кои вклучуваат економски модели поврзани со слободната трговија, производство, потрошувачка и дистрибуција, иницирање на културни обрасци поврзани со ентитетот, јазикот и начинот на живеење. Денес теоретичарите несомнено се трудат да ги разберат и економските и социјалните покрај политичките влијанија на глобализацијата кај земјите во развој. Анализата на податоци за земјите во развој покажала дека социо-економскиот ефект на глобализацијата врз развојот на овие земји е двоен.

Имено, од една страна, придобивките произведени од глобализацијата, како што е миграцијата, можат да бидат корисни за економскиот развој на краток рок. Тие имаат улога на «шок апсорбер» на предизвиците кои се поврзани со транзицијата кон слободна пазарна економија. Од друга страна пак, нивните долгорочни економски влијанија можат да бидат негативни, особено во областите на индустријата и извозот. Покрај тоа, глобализацијата се оценува дека може да има негативен ефект во иднина, создавајќи губење на човечкиот капитал и искривување на традиционалните форми на општествени структури во општествата.

Политичкото влијание на глобализацијата е исто така двојно. Анализата на податоци покажува дека усвојувањето на либералниот демократски модел од страна на централноазиските влади не е неопходен услов за успешен економскиот раст кај земјите во развој. Земјите можат да бидат демократски и да имаат низок или среден социо-економски развој, како што се Индија или Украина. Тие исто така можат да бидат недемократски и развиени како НР Кина или Казахстан. Да се најде одредена врска помеѓу демократијата и развојот потребно е да се разгледаат други важни економски, геополитички и социјални фактори кои можат да придонесат за развојот. Од друга страна, експертите оценуваат дека регионалните и глобалните предизвици предизвикани од глобализацијата ги принудуваат земјите од Централна Азија да најдат политичка позиција што ќе ги задоволи интересите на внатрешните и надворешните актери, како и да обезбедат соодветна средина за стабилен политички и економски развој. Дескриптивната анализа покажува дека земјите од Централна Азија го избираат патот на политичка интеграција и соработка преку вклучување во регионални институции. Државите се стремат да ги издржат предизвиците на глобализацијата и да промовираат политичка стабилност и економскиот раст.

Предностите на политичката глобализација се:

- олеснет пристап до меѓународна помош и финансиска поддршка;
- придонес кон светскиот мир;
- намален ризик од инвазии и ограничување на национализмот;
- меѓународните организации често се залагаат да шират вредности за слобода и да се борат против злоупотребите во земјите
- помалите земји можат да работат заедно и да стекнат поголемо влијание на меѓународно ниво.

Во корпусот недостатоци на политичката глобализација се издвојуваат следните аргументи:

- Државниот суверенитет е намален;
- Функционирањето на меѓународните и наднационалните организации

- честопати не е «демократско» во однос на застапеноста и одговорноста;
- Големите земји можат да ги обликуваат одлуките на наднационалните организации;
 - Понекогаш земјите можат да стават вето на одлуки и да ги успорат процесите на донесување нови значајни одлуки;
 - Зголемување на движењето на луѓето (мобилност);
 - Зголемување на прекуграничната трговија и прекугранично кредитирање и други. Политичката глобализација може да биде обид да се дискутираат институциите на глобалната власт на нови начини. Во однос на меѓународните односи, глобализацијата прави ефект врз државите кој подразбира обид за глобално владеење.

Па така институциите на системот создаваат норми и процедури, за врз основа на истите државите да соработуваат и да се натпреваруваат во границите на добро воспоставените институционални рамки, овозможувајќи им можности за дејствување во прифатливи граници.

Светот денес живее во услови на галопирачка глобализација, а со тоа и државите во рамките на меѓународната заедница. Современиот систем од држави се соочува со силен притисок од силите на глобализацијата.

Предизвиците на глобализацијата за мултилатералната дипломатија

Неверојатното темпо на глобалната економска активност ја поттикнуваше стапката со која националните и меѓународните институции може да се адаптираат кон овие промени. Мултилатералната дипломатија е стара колку и Вестфалскиот поредок на независни територијални држави. Иако има значителен пораст во бројот и важноста на мултилатералните институции и на недржавните актери, останува негибнат. Мултилатералната дипломатија се разликува од традиционалната билатерална дипломатија според средината или арената во која се одвива таа.¹ Според Ерл Саливен, оваа мултилатерална арена вклучува, но и не е ограничена на, јавни меѓународни организации, меѓународно невладини организации (НВО), меѓународни конференции и состаноци на самити. Современата мултилатерална дипломатија еволуирала во текот на многу векови за да ја добие денешната препознатлива форма. Од Вестфалскиот мир до Конгресот во Виена, од конференциите на кои се формираа првите меѓународни организации, до оние конференции на кои се решија големите војни на дваесеттиот век, користењето на мултилатералната дипломатија се зголеми по зачестеност и по важност. Според Фагот Аиел Џоан, еволуцијата на мултилатералната дипломатија и на Организацијата е тесно поврзана со еволуцијата на системот на националните држави, која датира од Вестфалскиот договор во 1648 година, како што е споменато во воведот. Промените, обично, се случуваат преку војна или преку технолошки иновации. Наполеоновите војни доведоа до создавање на Спогодбата на Европа (Concept of Europe), Првата светска војна до Лигата на народите, а Втората светска војна до Организацијата на обединетите нации, при што победниците во секоја војна се обидуваа да воспостават систем или организација за да ги зачуваат стекнатите придобивки и

¹ Саливен Ерл, “Мултилатералната дипломатија во дваесет и првиот век“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје, 2009, стр.385

да спречат идни војни.² Со завршувањето на Студената војна, мултилатералната дипломатија се најде во една транзициска точка или спогодба на status quo.

Современата мултилатерална дипломатија се одвива во услови на т.н. „нова дипломатија“ која преку системот на ООН се труди да помогне во подобро менаџирање на ризиците и да ги обезбеди придобивките од глобализацијата“.

Според амбасадорот С.Азмат Хасан, глобализацијата создава „криза во управувањето“ и ја дефинира улогата на Обединетите нации во новиот век. Тој нагласува дека „Организацијата на обединетите нации неколку години се бори со предизвиците на глобализацијата, особено поради тоа што азиската финансиска криза од 1997-1998 послужи како повик за будење на меѓународната заедница“ и ги истражува „различните димензии на глобализацијата и пристапите на соодветната политика со кои системот на ОН може да помогне за подобро менаџирање на ризиците и да ги обезбеди придобивките од глобализацијата.“³ Развојот на новите односи во услови на транснационален проток на луѓе, стоки, капитал, информации во услови на нови комуникациски технологии, наметнаа силна потреба од развивање на мрежи на глобалната јавна политика кои се исцрпуваат во новите односи помеѓу системот на ООН, граѓанското општество и приватниот сектор. Обединетите нации на 31 јануари 1999 година на Светскиот економски форум, во говорот на тогашниот Генерален секретар Кофи Анан за првпат го предложија Глобалниот договор. Генералниот секретар ги предизвика деловните лидери да се придружат на една меѓународна иницијатива – Глобалниот договор – која би ги собрала на едно место компаниите заедно со агенциите на ОН, трудот и граѓанското општество за а ги подржат деветте принципи во областите на човековите права, работните стандарди и човековата средина.⁴

Потребата од глобална акција во врска со транснационалните проблеми и сè поголемата леснотија за моменталната комуникација помогнаа да се зголеми бројот на НВО на глобално ниво, како и нивната улога во мултилатералната дипломатија. За разлика од 1947 година, кога членките беа буквално единствените актери во меѓународниот процес, Генералниот секретар на ООН, Кофи Анан во 1997 истакна дека „на невладините организации сега се гледа на суштински партнери на Обединетите нации, не само во мобилизирање на јавното мислење туку, исто така и – дури поважно – во спроведувањето на политиката, во работата на терен.“⁵

Во услови на глобализациска ера, се засили кредибилитетот на оперативните невладини организации кои јавно говореа за прашања од јавната политика. Тие со силата на медиумите пренесуваа информации и јавно влијаеја на предметни прашања од јавната политика со што остварија влијание на одлуките на владините претставници по специфични прашања.

² Авиел Фагот ЦоеН, „Еволуцијата на мултилатералната дипломатија“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје, 2009, стр.27

³ Малдун П. Џејмс, „Предизвиците на глобалната економија за мултилатералната дипломатија“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје, 2009, стр.168

⁴ Азмат С. Хасан, „Обединетите Нации во ера на глобализација“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје, 2009, стр.218

⁵ Фагот Авиел ЦоеН, „НВОи и меѓународните односи“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје, 2009, стр.227

Заклучок

Глобализацијата нуди можност и за меѓудржавна соработка за прашања од значење за нациите и светот, која доколку правилно се развие може да ги попречи можните меѓудржавни конфликти. Исто така, ако една држава се ангажира активно во институциите на глобално владеење, тоа подразбира дека тие може во одредена мера да се откажат од својот суверенитет. За многу националисти и други екстремистички идеологии ова може да биде проблематично. Економската глобализација подразбира земјите да се согледаат заедно како една голема глобална економија, кои ја олеснуваат меѓународната трговија. Кон крајот на 20 век, многу земји се согласиле да ги намалат тарифите или данокот на стоки што се увезуваат од други земји со цел да се олесни меѓународното трагување.

Ова упатува на спротивставување и на двата концепти за водење на меѓународните односи-реализам и институционализам.

Спротивставувањето на овие два концепти наметнува повеќе прашања и дилеми за тоа кои земји ги поставиле правилата за олеснета трговија, за кого се залагаат истите, односно чии права застапуваат, и како може најмалку моќните да влијаат на креирањето на политиките на меѓународната сцена и како да го направат тоа на начин кој ќе им биде од корист. Имено, некои земји немаат толку моќ како другите во поставувањето на меѓународната економска и политичка агенда, поради големите нерамнотежи на моќта меѓу нациите што се рефлектираат во меѓународните институции. Како последица на тоа, сегашната форма на глобализација е во голема мера обликувана од правилата кои ги наметнува еден дел од светот (највлијателните земји) и овие правила не секогаш ги поддржуваат земјите во развој и земјите во транзиција. Како што е нагласено во Бангкок Декларацијата од февруари 2000 година: «глобализацијата може да биде моќна и динамична сила за раст и развој». Па така, ако е соодветно управувана, може да делува во насока да се постават темелите за правичен раст на меѓународно ниво.

Но, од суштинско значење е да се истрае во потрагата по консензуални решенија преку отворен и директен дијалог во кој се земаат предвид фундаменталните интереси на сите (UNCTAD X, 2000, Бангкок декларација)⁶.

Гледањето на «државата» како апстрактен збир од реални држави отсекогаш било проблем, особено во меѓународното право. Истото станува сè повеќе проблем во дискусиите за влијанијата на глобализацијата и нејзините ефекти, бидејќи тие се разликуваат во земјите како САД или Кина и се несомнено различни од оние во Сомалија или Андора и така натаму.

Сумирајќи ги ефектите од влијанијата на глобализацијата врз државата, доаѓаме до констатација дека глобализацијата како феномен влијае на дерогирање на основните правни карактеристики за утврдување на државноста. Имено, таа условно кажано ги брише националните граници, делувајќи наднационално и проширувајќи ја територијата на делување, но влијае и на суверенитетот како правна карактеристика на државноста. Глобализацијата се стреми да создаде глобални граѓани кои преку средствата за информатичко-комуникациски технологии лесно комуницираат меѓу себе и кои лесно стапуваат во економско-социјални односи. Комуникацијата помеѓу народите понатаму поттикнува да се

⁶ United Nations Conference on Trade and Development (2000). Tenth session, Bangkok Declaration, Global Dialogue and Dynamic Engagement, линк: https://unctad.org/en/Docs/ux_td387.en.pdf, последно пристапено на 21 мај 2019

создаде и глобална култура за која погоре во оваа глава зборувавме. Политичката глобализација се однесува и на растот на светскиот политички систем, и по големина и по сложеност. Овој систем ги вклучува националните влади, нивните владини и меѓувладини организации, како и невладините независни елементи на глобалното граѓанско општество, како што се меѓународните невладини организации и организациите за социјално движење⁷.

Поделени се мислењата за ефектите кои глобализацијата ги има врз државите во развој кои се стремат да обезбедат полн меѓународно правен субјективитет и оние кои се доминантни (големи) сили од чија наклоност и поддршка зависат врвите.

Поместувајќи ги, проширувајќи ги, или во крајна линија дерогирајќи ги правните обележја на државноста, глобализацијата ги менува критериумите за меѓународно признавање на државите. Еден од клучните аспекти на политичката глобализација е намалувањето на важноста на националната држава и подемот на другите актери на политичката сцена. Создавањето и постоењето на Обединетите нации се смета за пример на политичка глобализација и претставува пример за ефектот кој глобализацијата го има врз признавањето, каде институтот на меѓународно признавање е еден од инструментите за развивање на соработката со други држави врз основа на заеднички интереси.

Користена литература

3. Salvatore Babones (2008). «Studying Globalization: Methodological Issues». In George Ritzer (ed.). [The Blackwell Companion to Globalization](#). John Wiley & Sons. p. 146. ISBN 978-0-470-76642-2.
4. United Nations Conference on Trade and Development (2000). Tenth session, Bangkok Declaration, Global Dialogue and Dynamic Engagement, линк: https://unctad.org/en/Docs/ux_td387.en.pdf, последно пристапено на 21 мај 2019
5. Келер, Х., “Кон поредокот на глобалната економија“, во “Политичка Мисла“, 2003:1:4
6. Stojanovska-Stefanova, Aneta and Magdinceva Sopova, Marija (2017) [The international society and the development of global political culture](#). International Journal «Knowledge in practice», 20 (3). pp. 1407-1414. ISSN 2545-4439
7. Хантингтон П.С., “На пат кон глобалната култура?“, во “Политичка Мисла“, 2003:1:4
8. Авиел Фагот ЏоеН., (2009), “Еволуцијата на мултилатералната дипломатија“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје
9. Азват С. Хасан, (2009), “Обединетите Нации во ера на глобализација“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје
10. Малдун П. Џејмс, (2009), “Предизвиците на глобалната економија за мултилатералната дипломатија“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје

⁷ Salvatore Babones (2008). “Studying Globalization: Methodological Issues”. In George Ritzer (ed.). [The Blackwell Companion to Globalization](#). John Wiley & Sons. p. 146. ISBN 978-0-470-76642-2.

11. Малески Д., (2000), Меѓународна политика, Правен факултет “Јустинијан Први“, Скопје
12. Мејерс Г., Мекилбеин М., Херц С., (2009), “Пристап на заедника основа“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје
13. Саливен Ерл., (2009), “Мултилатералната дипломатија во дваесет и првиот век“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје,
14. Фагот Авиел ЦоеН, (2009), “НВОи и меѓународните односи“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје, 2009
15. Хенриксон Алан К., (2007), “Посебна дипломатија на светската јавна сцена: Глобалните “области“ Канада и Норвешка, Во: Новата Јавна дипломатија, мека сила во меѓународните односи, од Мелисен Јан, Просветно дело АД Скопје